

Imagine coperta 1: © Elena Murariu –
Rugăciunea neîncetată în închisorile comuniste

Preluarea materialelor din acest volum (fie în formă tipărită - în ziare, reviste, foi parohiale – sau în formă electronică, pe blog-uri sau site-uri) este liberă, cu menționarea exactă a sursei citate. Pentru varianta în formă electronică se va prelua textul postat pe

www.areopag.ro.

Cei care vor să trimită noi mărturii o pot face pe adresa de e-mail danionvasile@yahoo.com.

Inițial, textele din cartea de față au fost tipărite în partea a treia a lucrării Mărturisitorii din închisorile comuniste. Minuni. Mărturii. Repere, Editura Lucman, București, 2010 (reeditată integral la Editura Areopag.) Dar în anul 2024 am decis să tipărim cele trei părți ale ei în volume separate, întrucât sunt de sine stătătoare.

Acest text a fost scris ulterior tipăririi primei ediții a cărții *Mărturisitorii din închisorile comuniste. Minuni. Mărturii. Repere* (Editura Lucman, 2010) și a fost inclus aici pentru prima dată (n. ed.).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Mărturisitorii din temnițele comuniste : repere de sfințenie /

ed. îngrij. de Ciprian Voicilă ; vol. coord. de Danion Vasile. -

București : Areopag,

2024

ISBN 978-606-9678-53-4

I. Voicilă, Ciprian (ed.)

II. Vasile, Danion (coord.)

2

929

Colecția Din temnițe spre Sinaxare

**MĂRTURISITORII
DIN TEMNIȚELE COMUNISTE**

Repere de sfințenie

Ediție îngrijită de Ciprian Voicilă
Volum coordonat de Danion Vasile

Editura Areopag
București, 2024

Cuprins

<i>Danion Vasile: Prefață.....</i>	<i>5</i>
<i>Î.P.S. Justinian Chira: Martirii secolului XX</i>	<i>7</i>
<i>Părintele Hrisostom Manolescu: „Să ne apropiem de viețile sfinților mucenici din închisori”</i>	<i>29</i>
<i>Preot prof. dr. Mihai Valică: România între martiraj, asumare a istoriei și teroare ideologică - considerații teologice și bioetice.....</i>	<i>37</i>
<i>Despre cultul Sfântului Simeon Evlaviosul și cel al noilor mucenici.....</i>	<i>56</i>
<i>Protoprezbiter Gheorghe Metallinos: Fenomenul Neomartirilor: importanța lor teologică și națională... </i>	<i>79</i>
<i>Sorin Lavric: Nevoia de martiri</i>	<i>97</i>
<i>Danion Vasile: „Să nu ne uităm mucenicii”</i>	<i>106</i>
<i>Despre prăznuirea noilor mucenici în Biserica Ortodoxă.....</i>	<i>126</i>
<i>Ciprian Voicilă: Valeriu Gafencu – o biografie</i>	<i>133</i>
<i>Părintele Serafim Rose: Despre rugăciunea către sfinții necanonizați</i>	<i>138</i>
<i>Danion Vasile - În loc de postfață:</i>	<i>145</i>
<i>File din Patericul temnițelor</i>	<i>145</i>
<i>Ofrandă sfinților, mucenicilor, mărturisitorilor din temnițele comuniste</i>	<i>151</i>
<i>Acatistul noilor mucenici și mărturisitori din temnițele comuniste</i>	<i>155</i>

*Mulțumiri tuturor celor care au contribuit,
într-un fel sau altul, la realizarea acestei cărți.*

*Într-o vreme în care dezbinarea
pune stăpânire pe inimile multora,
e nevoie ca frații întru Hristos
să fie întru împreună-lucrare...*

Danion Vasile

O Românie plină de sfinți și de sfinte moaște¹

Cu prilejul canonizărilor făcute de Biserica Ortodoxă Română la jumătatea secolului trecut, Sfântul Dumitru Stăniloae a exclamat: „O, Românie, care-i ascunzi cu smerenie pe sfinții tăi...” Și iată că el însuși a fost trecut, împreună cu alți slujitori ai altarelor din perioada comunistă, în Sinaxare.

Putem exclama, din prisosul inimii: „O, Românie, care-i cinstești cu bucurie pe sfinții tăi...” Da, Dumnezeu a rânduit ca unii din soborul norul noilor mucenici și mărturisitori să fie trecuți în Sinaxare.

În prefața albumului *Chipuri ale sfințeniei*, de Aida Șușter Boțan, un album document despre eroii credinței din perioada comunistă, PS. Damaschin Dorneanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, scria niște cuvinte prin care atrăgea atenția asupra responsabilității fiecărui creștin de a urma pildele pe care ni le oferă acești sfinți: „Rezultatul acestor îngemănări de chipuri și cuvinte? Un iconostas al mărturisitorilor. Și un sinaxar al inimii. Din el, când Duhul Sfânt va rândui, se vor așeza nume și icoane și în calendarele Bisericii, după ce, mai întâi, vor rodi în filele de calendar ale sufletelor celor ce îi iubesc și traduc această dragoste în urmare a căii și a pildei. Căci, dacă pentru doar pentru acel atunci avem venerație, și nu ni-l facem un neîncetat acum, tare-mi este teamă că ochii lor, atât de senini, din chipurile care ne stau înaintea, se vor întrista atunci când vor privi spre cei ce, în această țară, n-au știut, ori n-au putut a le urma mărturisirea. Iar de vom îmbrățișa cu

¹ Acest text apare aici pentru prima dată, nu a fost inclus în volumul întreg *Mărturisitorii din închisorile comuniste. Mîmuni. Mărturii. Repere.*

privirea, cu dorirea, cu inima icoanele lor făcute acum mai aproape și ni le vom aminti la tot pasul vieții, de la fiecare luând câte ceva, și pe toți împreună în comuniune de cuget și sfințenie cinstindu-i, bucurie le vom face lor. Și, mai presus de toate, fi-va bucuria lui Dumnezeu, după chipul Căruia fost-am toți plămădiți, că, iată, fiii Săi, de acum, I Se și aseamănă...”²

Astfel de cuvinte ne provoacă. Astfel de cuvinte ne responsabilizează. În aceste vremuri care par pre-apocaliptice, în care războiul dintre slujitorii lui Hristos și înaintemergătorii Antihristului pare mai crâncen ca niciodată, Dumnezeu ne arată modele de rezistență duhovnicească la vreme de prigoană. Cu cât îi vom cinsti mai mult pe acești sfinți, prin fapte, nu prin vorbe, cu atât mai mult vom simți ocrotirea lor. După cum spunea Sfântul Paisie Aghioritul: „Cinstirea sfinților este urmarea sfinților...”

² Din volumul *Chipuri ale sfințeniei*, de Aida Șușter Boțan, Editura George Tofan, Suceava 2022, p. 8.

Î.P.S. Justinian Chira **Martirii secolului XX**

Martirii din închisorile comuniste - sigur că eu am spus că toți trebuie să fie declarați martiri. Toți au fost martiri, mucenici, au murit mărturisind pentru Hristos. Toți. De aceea au pătimit atât de înfricoșător și la Pitești, și la Sighet - Sighetul a fost, tot așa, ca Aiudul de teribil. Și ne-a murit floarea intelectualilor români, la Sighet. Deci, și acolo, și peste tot, au fost martirizați. Și de aceea am spus că toți trebuie declarați martiri. Nu putem alege, că numai o parte ar fi. Toți au murit pentru dreptate - și când zic dreptate, înțeleg cuvântul lui Hristos. Dreptatea, Libertatea și toate celelalte elemente care formează baza existenței umane. Toate aceste elemente care au fost neglijate au provocat aceste teribile persecuții și manifestări diabolice.

În primele secole creștine toți care erau creștini erau declarați sfinți. Toți care erau botezați și care făceau parte din Biserica lui Hristos erau declarați sfinți. De aceea, și acuma, de exemplu, la Sfânta Liturghie ați auzit întotdeauna un cuvânt foarte important, în care - la momentul cel mai important din timpul Sfintei Liturghii, după prefacere, după ce pâinea și vinul, prin harul și puterea lui Dumnezeu, devin Trup și Sânge al lui Hristos, înainte de a fi frânte acestea și împărțite credincioșilor, spune sacerdotul, preotul de la altar: „Să luăm aminte!” Asta înseamnă o atenționare teribil de importantă: „Să luăm aminte! Sfintele, sfinților!” Adică ne atenționează pe noi, pe toți, care ne aflăm în biserică, laici sau clerici, suntem atenționați că se întâmplă un moment foarte important în timpul Sfintei Liturghii, când Trupul lui Hristos se frânge, ca să fie împărțit creștinilor. Și atunci ni se adresează nouă slujitorul altarului: „Să luăm aminte! Sfintele, sfinților!”

Este deosebit de important acest lucru. De aceea, când auzim acest cuvânt: „Să luăm aminte! Sfintele, sfinților!”, să nu uităm că ni se adresează personal și individual, fiecăruia dintre noi.

Ce-am învățat noi din pătimirea acestor sfinți martiri? A fi declarat sfânt și a fi trecut din temniță spre sinaxare - Sinaxar înseamnă listele cu sfinți, asta înseamnă Sinaxar, trecerea aceasta, de la temniță spre sinaxar, este firească. Toți care au murit în închisoare, și care au murit nu numai în închisoare, toți au dreptul să treacă din suferința de aici în rândul sfinților din sinaxar. E liber fiecare. Își pregătește Raiul sau iadul fiecare, el personal, noi personal. Numai că sfinții nu se fac printr-o declarație oficială. În biserica apuseană, așa se fac sfinții. Să mă ierte Domnul, acolo se formează un tribunal unde există avocatul diavolului, avocatul lui Dumnezeu, și apoi se discută despre persoana respectivă și se decide dacă este sau nu este sfântă. Asta e metoda bisericii apusene. Biserica Ortodoxă are altă metodă: nu declară pe cineva sfânt, până nu-l declară poporul, până nu-l consideră poporul că-i sfânt. Poporul este acela care te declară că ești sau nu ești sfânt. Abia după ce poporul, adică ceata credincioșilor, te consideră că tu ești un om care ai calitate, care ai viață sfântă, abia apoi Biserica te *recunoaște*. Dar poporul te declară sfânt. Asta este metoda. Sfinți sunt nenumărați. Că vor fi trecuți în sinaxare peste un an, peste doi, peste zece, Dumnezeu va decide. Acesta va fi triumful lui Hristos. Dar pentru aceasta noi trebuie să ne trudem toți, noi toți. Ca să creăm o atmosferă în care cel ce se naște, cel ce pătimește pentru Hristos, poate fi trecut automat din rândul oamenilor păcătoși în rândul sfinților. Asta fiecare poate și trebuie s-o facă.

Am trăit foarte dureros când sufletul acestor copii a fost într-un fel „pălmuit” de cuvintele părintelui Augustin (de la schitul „Înălțarea Sfintei Cruci”, de la Aiud, cuvinte legate de pătimirea mucenicilor de la închisoarea din Aiud - n. ed.). Nu că a vrut el să facă aceasta dar, prezentându-ne ororile pe care ni le-a prezentat, m-am gândit la sufletul acestor copii. Cum pot ei suporta să li se descrie, să li se pună în față astfel de orori, de care ei habar nu aveau. Nu numai tinerețutul. Ci noi toți. Noi care suntem în vârstă, care am trăit... am trăit cei patruzeci și ceva de ani, am trăit de atunci încoace, și a fost un adevărat chin în seara aceasta, am pățimit cu toții, și a fost bine - nu ne-a stricat. Din când în când, e nevoie să mai conștientizăm. Dar m-a durut. M-am gândit la inimile tuturor, m-am gândit la ce lovituri primim prin ceea ce ni se spune, pentru ca să se risipească răceala din inimă, indiferența, nepăsarea, toate acestea. Trebuie și o operație mai dură. Doctorului, ca să-l vindece pe bolnav, nu-i e milă: taie în carne vie, nu pentru că vrea să-l ucidă, ci pentru că vrea să-i dea viață. Ce ni s-a spus aici a fost o operație făcută de un mare doctor, care a fost părintele Augustin. Ne-a arătat și o altă latură a vieții. Eu nu cred că era nepăsător niciun român. De aceea am spus că întreaga societate omenească a fost torturată patruzeci și ceva de ani, torturată la propriu.

Să ne rugăm lui Dumnezeu ca să învățăm și din aceste pătimiri ale sfinților și să avem pe fiecare cu icoana în casă, nu pentru ca să ne împodobim casa, pentru că icoanele nu se pun ca podoabă! E un mare păcat cine crede că icoana e pusă de podoabă. Icoanele sunt puse să ne vorbească! Când mă uit la Iisus cel răstignit, la capul patului meu, se poate apropia de mine un duh necurat sau un gând rău? Când eu Îl văd pe Stăpânul, icoana Lui, răstignit pe cruce? Iată rolul

icoanei! Să ne grăiască nouă. Acesta este! Vedem icoana Maicii Domnului, vedem icoanele acestor sfinți - te gândești la patimile, la suferințele, la greutățile pe care le-au suferit ei.

Eu am un obicei - învățat pe când eram la Cluj: dormitorul meu era în centrul Clujului, la etaj, și sub geam, jos, era stație de autobuz. De la ora 4 până la ora 2, din 10 în 10, din 2 în 2 minute, autobuzele se opreau și plecau, se opreau și plecau. La ora 2 se retrăgeau autobuzele, și atunci îmi deschideam și eu geamul și începeam să mă rog pentru cei ce erau în temnițe, pentru cei ce erau în beciurile securității - știam ce se întâmplă! - dar nu numai pentru aceștia. Și pentru muncitorul care era la cuptoarele de pâine și ne pregătea pâinea pentru a doua zi dimineată. Și pentru cel ce stătea în uzină și ne făcea lumină în locașuri, și ne asigura lumina și apa. Pentru că absolut toți, întreaga societate din Cluj, ca și întreaga societate, are nevoie, din când în când, ca cineva, undeva, să deschidă un geam, să se uite peste oraș, și să zică: „Doamne, iartă-ne! Doamne, iartă-ne! Doamne, iartă-ne!”

Condiția martirilor, ca să poată fi declarați martiri, condiția - sigur, e dreapta credință! Nu poți fi sfânt dacă ești eretic, dacă ești sectar... nu poți să fii declarat sfânt, că n-ai harul lui Dumnezeu. Nicio sectă nu are sfinți. Pentru că sfinți are numai Biserica lui Dumnezeu, care respectă Crucea, Icoana și cele Șapte Taine. Dar care credeți că este cea mai importantă condiție ca unui martir să i se primească suferința, să poată fi declarat sfânt? Dragostea! Dacă el nu îl iubește pe călău, oricât a pățimit, nu este primit de Dumnezeu în rândul sfinților. Și asta e o condiție! Când un om, un creștin, a pățimit ca martir, dacă îl ura pe călău, pe tortionar, pe toți, atunci nu consideră Dumnezeu că jertfa lui e primită. Numai atunci când îl iubește

și pe cel ce îl chinuiește, abia atunci îl consideră Dumnezeu că e *al Lui*, pentru că Hristos ne-a dat pildă - și cu fapta, și cu cuvântul. Cu fapta - când a fost răstignit, și când era în jur gloata aia uriașă, care-L batjocorea în tot chipul și-L hulea, și care L-a judecat pe nedrept, și care L-a chinuit, cunoașteți patimile, Hristos ce-a făcut? A ridicat ochii spre cer și a spus: „Doamne, iartă-i, că nu știu ce fac!” Iată atitudinea unui martir adevărat! Un martir adevărat nu se laudă cu rănilor lui. Ți-a nu-i martir, care se laudă cu ce-a pățimit, cât a pățimit, Ți-a nu-i un mincinos, nu-i un martir! Un martir nu se laudă cu chinurile lui niciodată! Îi laudăm noi, îi apreciem noi, îi admirăm noi, dar nu ei. Un martir adevărat nu se laudă cu patimile lui. Toți marii noștri martiri, care au fost eliberați după 1964, toți, ce-au spus când au plecat din pușcărie? „Nu-i condamnați pe cei ce m-au batjocorit! Nu-i condamnați!” Asta au spus toți marii martiri, când au fost eliberați din pușcării la dispoziția lui Nicolae Ceaușescu, care a deschis toate pușcăriile. Cum, de unde, când, ce - aia nu mai știm, dar asta este! Oameni care erau pe viață condamnați, toată lumea... Ei, toți care au fost eliberați, au ieșit cu aceasta în sufletul lor și au zis: „Nu-i condamnați pe cei ce ne-au chinuit!” – Adică nu voiau să-și piardă dreptul de martiri! Că ar fi pierdut toată răsplata de la Dumnezeu dacă i-ar fi urât pe cei ce i-au martirizat.

Într-un local - după război, sunt foarte mulți eroi - într-un local, la o masă, unul vorbea foarte aprins: „Uite, Nichifor Crainic, uite, s-a lăsat de Hristos! Uite, L-a lepădat pe Hristos!”. Și atunci s-a ridicat unul care era acolo, și zice: „Ascultă, mă! Tu ai fost acolo, unde a fost Crainic?” „N-am fost!” „Păi, atunci, taci din gură! Voi habar nu aveți prin ce-am trecut noi, care am fost acolo!” Foarte ușor ca tu, din libertate, să îl condamni pe cel ce numai el știe la ce limită de insupor-

tabile chinuri (a fost supus), în care a făcut un act, știind că Dumnezeu îl iartă, cum l-a iertat și pe Petru și i-a iertat pe toți, de-a lungul timpului.

Deci, iertăm cu fapta, cum zice Hristos - „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac!” - dar și cu învățătura. Care este poziția, în Evanghelie, în legătură cu dușmanii? *Iubiți pe vrăjmașii voștri!* - așa zice Evanghelia. *Binecuvântați pe cei ce vă blestemă și vă rugați pentru cei ce vă batjocoresc.* Acesta este cuvântul lui Hristos, aici trebuie să ne încadrăm noi. Nu așa cum din nefericire se întâmplă acuma: e o dureroasă, e o extraordinară rană în sufletul meu când văd în presă cum se bârfesc, cum se condamnă oamenii unul pe altul. Că nu-i unul mai rău ca altul și nici nu-i mai rău altul decât mine și eu decât altul. Sunt dureroase aceste lucruri. Aceasta este poziția creștină. Să începem cu începutul. Să începem cu recondiționarea noastră creștină. Să începem cu adevărat să trăim în duhul Evangheliei lui Hristos, că dacă nu, atunci Apocalipsa va veni. Și atunci e mult mai dureros începutul sfârșitului, mult mai groaznic începutul sfârșitului! Pentru că începutul înseamnă: a te coace pe toate părțile în foc, și a nu te lăsa nici să mori, nici să trăiești - asta este atmosfera din lumea de azi. Binecuvântat să fie Dumnezeu!

- *Prea Sfinția Voastră, sunteți cunoscut ca unul dintre ierarhii marcați de jertfa din închisorile comuniste. Spuneți-ne cum priviți această jertfă...*

- E greu să te exprimi în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în timpul acestui regim. E aproape incredibil. Și de aceea nici nu știu anume ce-aș putea să spun. Lucrurile acestea nu se pot vorbi, nu se pot spune. Se trăiesc și se gândesc. Le-am trăit și le-am gândit. Și eu, și tot poporul. Așa a fost. Ce s-a întâmplat, poate că a fost îngăduit de Dumnezeu, așa cum a fost la poporul

lui Israel, care a fost eliberat din Egipt și 40 de ani a fost purtat prin pustie, drum pe care puteau să-l facă într-o lună, de la Marea Roșie la Iordan, și totuși a fost rânduit de Dumnezeu, ca patruzeci de ani să fie purtat prin pustie, astfel încât generația veche să dispară, să apară o generație nouă.

Poate că așa a fost îngăduit și pentru noi, pentru România, o țară profund creștină - pentru că creștinismul nostru nu l-am îmbrăcat târziu, adică peste trupul unui popor păgân să îmbrăcăm o haină creștină, așa cum s-a întâmplat la celelalte popoare: la unguri, la germani, la ruși - erau popoare păgâne, și apoi s-au încreștinat.

Asta e una. Protopărinții noștri, adică strămoșii noștri n-au fost niciodată păgâni, ci paralel, în același timp cu apariția luminii lui Hristos în această lume, noi ne-am format ca neam. De aceea, avem un caracter profund creștin. Firea noastră e fire de creștin. De aceea, e un popor blând, e un popor care nu a asuprit și nu asuprește pe nimeni, un popor curat, un popor de asceți. Când îi văd pe toți, pe bărbați, pe femei, mi se pare că văd niște sfinți în fața ochilor. Așa arată chipul românilor.

Și atunci, poate că a îngăduit Dumnezeu - nu cu vrerea lui Dumnezeu a fost, dar a îngăduit să vină acest val de întuneric peste populație, peste Europa, pentru că au fost și multe păcate. Și în Rusia, și în Franța, și în Spania, unde au avut loc revoluțiile din epoca noastră, a avut creștinismul multe greșeli. Slujitorii lui Dumnezeu au avut multe greșeli, și de aceea Dumnezeu ne-a lăsat să ne încercăm, să ne maturizăm, ca să trecem prin acest foc, prin acest cuptor teribil, prin care am trecut.

- *Cum îi priviți pe cei care au pățimit în închisorile comuniste?*

- Toți aceștia care au pățimit în închisori au fost *mielul de jertfă* pentru iertarea păcatelor poporului român. Ei au fost aruncați în gura celor fără de Dumnezeu, ca să ispășească păcatele noastre, ale tuturor. Ei s-au jertfit pentru noi.

Și chiar dacă acuma se pune problema ca să fie trecuți în rândul sfinților, ei nu trebuie să fie trecuți în rândul sfinților. Ei *sunt* sfinți, prin sacrificiul lor. Oficial, pe dumneavoastră, domnule Vasile, vă admir și vă binecuvântează și mă bucur că vă luptați să fie trecuți din pușcării în Sinaxare, în rândul sfinților. Adică să fie și oficial trecuți, recunoscuți, declarați sfinți. Dar ei *sunt*, de fapt, sfinți. Ei s-au sfințit, s-au sanctificat.

Am citit astă-noapte cartea aceasta, *Din temnițe spre Sinaxare*. Toți aceștia s-au purificat total, a fost ca o lacrimă fiecare dintre cei care au murit în temniță. Ca o lacrimă curată a fost trupul fiecăruia, și gândul și viața fiecăruia. Erau sfinți, absolut sfinți, toți care au murit în închisoare, dar absolut toți care au murit în temniță, toți. Așa că, de aceea, despre aceste sacrificii uriașe e greu să vorbim. Vorbele nu pot exprima aceste realități, aceste sacrificii extraordinare... eu le trăiesc: ziua, noaptea, mă gândesc la eroii și la martirii neamului românesc.

Ieri noapte mă gândeam la familia lui Constantin Brâncoveanu. Teribil, pentru că n-a fost niciun motiv ca să fie condamnat de către turci acest Constantin voievod, care a fost un voievod mai mult decât creștin (era sfânt din viață; a construit atâtea biserici, Constantin Brâncoveanu a format o cultură creștină în poporul român, deci el așa a fost!). Singurul motiv era că Constantin Brâncoveanu era creștin. Și atât a fost de dureroasă această jertfă, adică Constantin și patru feciorași ai lui... în fața lui să li se taie capul, în fața lui... el a murit de patru ori. El, voievodul, tatăl, a murit cu

fiecare copil căruia i s-a tăiat capul, a murit și el în momentul acela. El a murit de patru ori, și a cincea oară, apoi, a murit el. Și iată ceva care nu trebuie să uităm, avem datoria să nu uităm!

Exact așa este și cu cei ce au fost uciși în pușcării: înainte de a fi uciși, au fost chinuți, au trecut prin dureri grozave, prin suferințe teribile. Or, ce faceți dumneavoastră este un lucru care ar trebui să fie cu totul apreciat, pentru că ce faceți dumneavoastră e o lucrare care să ajute toată populația, tot poporul român, să nu uite. Că e foarte grav dacă n-ar fi cineva să ne amintească mereu de aceste jertfe.

Iată că sunt 18 ani de când ne-am eliberat, țara s-a eliberat de regimul care a ucis floarea societății românești. Nu numai Aiud! Aiud și Gherla și Sighet, în toată țara – floarea, crema, ce-a avut poporul român mai de calitate a fost sacrificat, a dispărut. Or, iată că, de 18 ani, generația a început să uite. Ba am început să uităm și noi, bătrânii. A început și generația bătrână să-și uite...

- *Asta-i cel mai grav!*

- Foarte grav! Pentru că uitarea aduce pedeapsa. Dacă uiți lucrurile care nu trebuie uitate, jertfele, lucrurile cele importante dacă le uiți, în cazul acesta înseamnă că se poate întâmpla să se repete acest lucru. Dacă noi vom uita, sau dacă populația, sau dacă Europa va uita. Celelalte țări nu au experiența pe care am avut-o noi. Nu au această experiență toate celelalte țări! Ei mai pot să se facă că au uitat nu-știu-ce, pentru că n-au trecut prin experiența prin care am trecut noi. Chiar nici celelalte țări care au făcut parte din așa-zisul lagăr socialist, nici ele n-au trecut prin greutățile, prin suferințele, prin nedreptățile pe care le-am suportat noi din partea acestui regim, acestui sistem marxist ateu.